

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ФАХОВОЇ МОВИ КАРДІОЛОГІЇ

Лариса ЗАПОТОЧНА

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
Larisa19781@yandex.ru

METHODS OF INVESTIGATION OF ENGLISH MEDICAL TERMS USED IN THE PROFESSIONAL LANGUAGE OF

Larysa ZAPOTCHNA

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID 0000-0002-0575-6099

Запоточная Л. Методы исследования английских медицинских терминов профессионального языка кардиологии. Статья посвящена исследованию общенаучных и лингвистических методов, которые используются при изучении английского профессионального языка кардиологии. В работе анализируются методы, методики и приемы, которые употребляются для установления структурно-семантических особенностей английских кардиологических терминов, для определения механизмов создания терминологических единиц, тематических групп и для описания лексико-семантического поля кардиологической терминологии.

Ключевые слова: английский профессиональный язык кардиологии, метод, методика, методология, подход.

Вступ. Завдяки інтенсивному розвитку медицини у світі та появі інноваційних сучасних технологій у галузі діагностики та лікування, медична термінологія зазнає кардинальних змін, які створюють ряд дискусійних питань як загального плану, так і стосовно вживання окремих термінів і терміносполучень. Термінологічний склад фахової мови медицини та зокрема кардіології є динамічною системою, яка змінюється шляхом поповнення новими лексичними одиницями або завдяки семантичній трансформації вже існуючої термінологічної лексики.

Для всебічного вивчення лексичної системи англійської фахової мови кардіології необхідний якомога детальніший та повніший опис окремих шарів лексики, дослідження її тематичних груп. Пріоритетним напрямом сучасної лінгвістики є дослідження формальної і змістової сторони лексичних одиниць, здійснювані в руслі проблем номінації, семантики, структури і функціонування.

У вітчизняному мовознавстві відсутнє спеціальне лінгвістичне дослідження шару фахової лексики серцево-судинної системи англійської мови, що і зумовлює необхідність визначення особливостей формування і розвитку, специфіки номінації та функціонування кардіологічної лексики. Саме тому цей шар лексики має досліджуватися у багатьох аспектах, зокрема у етимологічному, семантичному, описово-аналітичному, словотворчому та ін.

Метою нашого дослідження є виокремлення методів, методик та прийомів дослідження, які використовуються для встановлення структурно - семантичних особливостей англійських термінів кардіологічної сфери, визначення механізмів творення термінологічних

одиниць, створення тематичних груп та опису лексико-семантичного поля кардіологічної термінології у межах цих тематичних груп.

Історіографія та джерельна база. Методологічний аспект вивчення термінології досліджували такі науковці як А. П. Агапій, Н. Ф. Алефіренко, Ю. Д. Аפרесян, В. М. Баскевич, Л. В. Бистрова, К. Я. Авербух, М. О. Ва-куленко, Л. А. Васенко, В. В. Дубічинський, І. В. Волкова, М. М. Володіна, Б. М. Головін, В. Л. Івашенко, В. М. Лейчик, Р. Ю. Кобрін, Т. Р. Кияк, В. В. Левицький, Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Н. І. Овчаренко, І. Р. Процик, О. І. Радченко, А. В. Суперанська, Н. В. Подольська.

Виклад основного матеріалу. Традиційно у дослідженнях мови використовують загальні та спеціальні методи. Метод (з гр. *methodos* – «шлях дослідження») – 1) спосіб організації пізнавальної та дослідницької діяльності науковця з метою вивчення явищ і закономірностей певного об'єкта науки; 2) система процедур аналізу об'єкта дослідження та перевірка отриманих результатів¹. Загальні методи представляють теоретичні принципи методології, в той час як спеціальні використовують певні окремі прийоми та методики, які базуються на загальних методологічних принципах. До загальнонаукових методів відносять спостереження, індукцію, дедукцію, гіпотезу, аналіз, синтез, таксономію, порівняння, формалізацію, ідеалізацію, експеримент, фальсифікацію, моделювання. Загальнонаукові методи слугують підґрунтям лінгвістичних методів. Н. Алефіренко визначає метод як сукупність дослідницьких прийомів, методик і операцій, що використовуються для досягнення дослідницьких завдань відповідно до певної лінгвістичної теорії і принципів (методології) пізнання².

¹ Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: Terminolohichna entsyklopediya [Modern linguistics: Terminological encyclopedia], Poltava: Dovkillya-K, 2006, P. 341.

² Ibid., P. 393.

Методика ж розглядається як конкретне застосування загальноприйнятого методу відповідно до мети і завдань досліджень. Вона має певні процедури дослідження, які називаються прийомами дослідження, наприклад, прийомом компонентного аналізу може бути дистрибутивний аналіз, прийомом концептуального аналізу може бути етимологічний та морфемний аналіз. Прийом може отримати статус методу, якщо він не є етапом іншого методу. Якщо ж він є лише частиною іншого методу, спрямованого на досягнення конкретного результату, тоді він вважається прийомом³.

Процес упорядкування лінгвістичних методів є достатньо складним і його умовно можемо розділити на два етапи: становлення власне лінгвістичних методів дослідження та використання загальнонаукових методів для аналізу та отримання об'єктивних результатів лінгвістичних досліджень. Систематизація лінгвістичних методів здійснювалася науковцями відповідно до різних напрямків та аспектів мовознавства. Н. Алефіренко розділяє методи на структуральні, лінгвостатистичні та методи лінгвістичної компаративістики. В. Кодухов виокремлює описовий, порівняльний і нормативно-стилістичний методи лінгвістичних досліджень, які при необхідності можна поєднувати залежно від особливостей дослідження та поставлених завдань. Б. Головін виділив вісім методів лінгвістичних досліджень, а саме: описовий, порівняльно-історичний, історичний, зіставний, структурний, стилістичний, кількісний та метод автоматичного аналізу. Ю. Карпенко за метою дослідження розділив лінгвістичні методи на описові і реконструктивні, за способом дослідження – на синхронічні та діахронічні, за шляхом досягнення мети – на індуктивні та дедуктивні⁴.

Методика дослідження англійської кардіологічної терміносистеми є комплексною і передбачає використання різних методів та підходів. У нашому дослідженні ми дотримувалися класифікації, яку запропонували В. М. Лейчик та С. Д. Шелов. Науковці розділили вивчення терміносистем на логічний, лінгвістичний та термінознавчий підходи. Логічний підхід у вивчення складу кардіологічної терміносистеми дав можливість виокремити терміни, які позначають головні, похідні та складні поняття, а також родові та видові поняття, у результаті чого вибудовується схема взаємовідношень понять, на яку накладається сукупність термінів, що позначають ці поняття. Лінгвістичний підхід допоміг проілюструвати лексичні одиниці (з точки зору їх семантики та форми) досліджуваної терміносистеми. Термінознавчий підхід, який лежить у основі дослідження кардіологічної терміносистеми, об'єднує логічний та лінгвістичний підходи, надає можливість класифікувати термін до певної конкретної терміносистеми та вказує на місце тієї чи іншої одиниці у відповідній термінологічній системі⁵.

В основі системного підходу дослідження лексичних одиниць лежить вивчення цих одиниць як систем, визначення залежності кожного елемента і його функцій у системі, беручи до уваги те, що характеристики цілого складаються із суми характеристик його складових

компонентів; аналіз того, наскільки поведінка системи зумовлена і особливостями її окремих елементів, і особливостями її структури; вивчення ієрархічного характеру, який властивий системі; забезпечення багатоаспектного опису системи; розгляд системи як динамічної сукупності одиниць, які розвиваються⁶. Використання системного підходу у дослідженні англійської кардіологічної терміносистеми передбачає вивчення термінів фахової мови кардіології як цілісної системи, яка характеризується ієрархічною будовою та специфікою структурних і семантичних ознак. Оскільки потреба системного аналізу лексики кардіології є досить актуальною, то необхідним є визначення обсягу лексики даної сфери дослідження, проведення її класифікації за тематичними групами. Завдяки методу суцільної вибірки ми опрацювали лексикографічні джерела обсягом 6469 сторінок і, не пропускаючи жодної сторінки у аналізованих джерелах, вибрали 5275 термінів, що і склало корпус досліджуваних термінологічних одиниць з метою забезпечення подальшого опису, класифікації і аналізу якісного складу. Відповідно до семантики лексичних одиниць кардіології та їх функціонального призначення було виділено 5 тематичних груп: 1) анатомічна та гістологічна термінологія; 2) терміни, що позначають фізіологічні стани серцево-судинної системи; 3) захворювання і розлади у серцево-судинній системі; 4) терміни на позначення діагностики захворювань; 5) терміни, що використовуються для позначення методів консервативного та оперативного лікування захворювань серцево-судинної системи. При цьому було взято до уваги не лише визначення складових елементів кожної із тематичних груп, а також і їх функцій та відношень між ними. Такий підхід дає змогу говорити про цілісне та системне дослідження цього шару лексики. Тематичні групи кардіологічної лексики різні за кількісним складом, вони утворюють групи від декількох одиниць до кількох десятків. Крім того, вони можуть бути як структурно простими, так і складними, тобто містити тематичні підгрупи. Належність до тематичного угруповання одного ієрархічного рівня визначалася за наявністю спільної архісеми (родової семи); диференційні семи кваліфікувались як маркери видових відмінностей.

Структурний підхід у дослідженні кардіологічної термінології використовується для пізнання її внутрішньої організації, він передбачає виокремлення головних груп термінологічних одиниць, які аналізуються, їх класифікування за морфологічними, структурними, тематичними, семантичними критеріями, а також у визначенні продуктивних моделей кардіологічних термінів. Головною метою структурного методу є пізнання мови як цілісної функціональної структури, елементи і частини якої співвіднесені і зв'язані чіткою системою мовних відношень⁷. Структурний метод дослідження англійської кардіологічної терміносистеми базується на використанні наступних методик: словотвірного аналізу, за допомогою якого встановлюється механізм творення кардіологічного терміна та його місце у словотвірній підсистемі мови; етимологічного аналізу, в основі

³ Ibid., P. 394.

⁴ Ibid., P. 405.

⁵ Leychik V. M. *Lingvisticheskie problemy terminologii i nauchno-tekhnycheskiy perevod* [Linguistic problems of terminology and scientific technical translation], M., 1990, Ch. 2, P. 24.

⁶ Komarova Z. Y. *Metodologia, metod, metodika i tekhnologiya nauchnykh issledovaniy v lyngvistike: Uchebnoe posobyе* [Methodology, method and methodics in technology of scientific translation research], Ekaterinburg: UrFU, 2012, P. 265.

⁷ Ibid., P. 265.

якого лежить визначення джерела походження термінів; морфологічного аналізу, застосованого для визначення будови та частиномовної належності структурних одиниць терміносистеми; аналізу безпосередніх складників, який базується на поступовому членуванні мовної одиниці на складники, яке продовжується доти, поки не залишаться нерозкладні елементи; компонентного аналізу, який слугує для встановлення структури значення слова як певним чином організованої сукупності елементарних змістових одиниць – сем, та групування кардіологічних термінів у лексико-семантичні групи та підгрупи термінів; дефініційного аналізу та комплексного аналізу значення, що застосовується з метою встановлення семантичних характеристик кардіологічних термінів, дослідження лексико-семантичних відношень у терміносистемі, що вивчається; семантичного аналізу – спрямованого на детальне визначення значення досліджуваних термінологічних одиниць з метою вивчення процесів метафоричного та метонімічного перенесення значення, а також виявлення лексико-семантичних відношень полісемії, омонімії, синонімії та антонімії, характерних для кардіологічної терміносистеми⁸. Застосування структурного методу під час дослідження аббревіатур у кардіологічній лексиці дало змогу зробити наступні висновки: більшість аббревіацій, а це 202 терміни з 230 (88 %) є дво- та трикомпонентними, в основному переважають трикомпонентні (116 термінів, 50 %): *ABG arterial blood gases* – гази артеріальної крові, *MCH mean cell hemoglobin* – середній вміст гемоглобіну. Двокомпонентних налічуємо 87 термінів (38%): *AC aortic closure* – закриття аорти, *BF beat frequency* – частота биття, а однокомпонентні складають 13 термінів (5,7%) : *V 1.valve* – клапан *2.vein* – вена, *F frequency* – частота. П'ятикомпонентні утворюють всього 3 терміни (1,3%) від загальної кількості, а чотирикомпонентні аббревіатури налічують 11 термінів (4,8%) - *ABMT autologous bone marrow transplantation* – АТКМ, автотрансплантація кісткового мозку, *CALLA common acute lymphoblastic leukemia antigen* – загальний антиген гострої лімфобластної лейкемії.

Вагоме місце у дослідженні термінів фахової мови кардіології займають також описовий метод та метод польового моделювання. За допомогою описового методу розглядаються одиниці мови кардіології і пояснюються особливості їх будови та функціонування на певному етапі розвитку мови, тобто в синхронії. В описовому методі розрізняють послідовні етапи інвентаризації, сегментації, таксономії та інтерпретації мовних одиниць⁹. Метод польового моделювання полягає у представленні у вигляді спрощеної гіпотетичної абстрактної схеми сукупності мовних засобів одного чи всіх мовних рівнів, об'єднаної спільним змістом, формою, способом творення, функцією і т. ін, а також опис структури та складників цієї моделі. Модель поля характеризується наявністю ядра (центру, домінанти), яке містить найбільшу спеціалізованість щодо вираження значення і периферії, якій притаманний послаблений зміст, нерегулярність форми, імпліцитність, аномальність та асистемність. Елементи периферії одного поля можуть бути в периферії інших полів або залежно від ситуації набува-

ти їх значень¹⁰. Продуктивність словотвірних та структурних моделей термінологічних одиниць, а також словотвірних префіксів і суфіксів та лексико-семантичних процесів визначена за допомогою методу кількісних підрахунків. Процедура кількісних підрахунків є актуальною на всіх етапах вивчення термінів кардіологічної сфери, адже дає змогу подати отримані результати кількісних підрахунків у вигляді таблиць та діаграм, що сприяє кращому унаочненню основних результатів дослідження. Наприклад, за допомогою кількісних підрахунків виявилось, що у структурі більшості англійських кардіологічних термінів-епонімів (82,86 %) міститься одна власна назва, епоніми з двома власними назвами не є такими поширеними і утворюють 14,76 % і 2,38 % містять три власні назви. У морфологічному аспекті найпродуктивнішою виявилася модель *Proper Noun's + Noun* (290 термінів, 69 %). В англійській кардіологічній термінології найбільше термінів-епонімів, які передають функціональні порушення серцево-судинної системи (77 % від загальної кількості термінів-епонімів).

Отже, можемо зробити **висновок**, що для дослідженні фахової мови кардіології вагомим є використання комплексної методики, яка включає: описовий метод, структурний, словотвірний та морфологічний методи, метод польового моделювання, методу кількісних підрахунків. **Методологічною основою** дослідження стали головні загальнонаукові, лінгвістичні та власне термінологічні підходи наукового пізнання, серед яких провідне місце відводиться синхронічному, системно-структурному, а також термінознавчому, які дають змогу детально вивчити та проаналізувати необхідний матеріал дослідження. Завдяки структурному підходу вдалося встановити особливості внутрішньої будови термінологічної системи фахової мови кардіології. Системний підхід уможливило вивчення кардіологічної термінології як системи (сукупності взаємопов'язаних термінологічних одиниць, які позначають спеціальні поняття галузі) із притаманною їй ієрархічною будовою та специфікою структурних і семантичних ознак.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у проведенні детального практичного застосування цих методів для аналізу термінів фахової мови кардіології.

Zapotochna L. Methods of investigation of English medical terms used in the professional language of cardiology. The article investigates the general scientific and linguistic methods used in the study of the English professional language of cardiology. The paper analyzes the methods, procedures and techniques that are used to determine the structural and semantic features of the English cardiac terms, to determine the mechanisms of creation of terminological units, thematic groups and to describe the lexical-semantic field of cardiology terminology.

We can conclude that for the study of the specialty of cardiology, it is important to use a complex methodology that includes: descriptive method, structural, word-formation and morphological methods, field modeling method, and the method of quantitative calculations. The methodological basis of the research became the main general scientific, linguistic and actual terminological approaches of scientific knowledge, among which the leading place is given to synchronous, system-structural, as well as terminology, which allow to study and analyze the necessary research material in detail.

⁸ Kocherhan M. P. Vstup do movoznavstva: Pidruchnyk dlya studentiv filolohichnykh spetsial'nostey vyshchykh navchal'nykh zakladiv [Introduction to Linguistic], K.: Vydavnychy tsestr «Akademiya», 2001, P. 14.

⁹ Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: Terminolohichna entsyklopediya [Modern linguistics: Terminological encyclopedia], Poltava: Dovkillya-K, 2006, P. 341.

¹⁰ Ibid., P. 337.

Due to the structural approach it was possible to establish the features of the internal structure of the terminology system of the specialized language of cardiology. The system approach enables the study of cardiological terminology as a system (a set of interrelated terminological units that denote the special notions of the industry) with its inherent hierarchical structure and the specificity of structural and semantic features.

Key words: English professional language of cardiology, method, methodology, approach.

Запоточна Лариса – викладач кафедри іноземних мов ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», автор міжнародних та вітчизняних наукових та навчально – методичних публікацій, співавтор підручника для сту-

дентів фармацевтичних факультетів. Коло наукових інтересів: дослідження термінів фахової мови кардіології.

Zapotochna Larysa – senior lecturer of the department of foreign languages of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University»; author of national and international scientific and educational works, coauthor of the textbook for students of pharmaceutical faculties. Research interests: medical terms in professional language of cardiology.

Received: 18.04.2017

Advance Access Published: June, 2017

© L. Zapotochna, 2017